

KRÖNIKA

Uthållighet bakom bättre hälsovård

Historien om hälsovårdens utbredning i Afghanistan upphör aldrig att fascinera. Den är fylld av hjältedåd och växande engagemang. Något som emellertid dominerar berättelsen är skillnaderna mellan den vård som är tillgänglig på landsbygden och den som ligger inom räckhåll för de afghanska stadsborna. Trots årtal av goda avsikter och generösa insatser i form av planering, energi och pengar finns den envisa klyftan fortfarande kvar. Ändå är hälsovården en av få samhällssektorer som går framåt.

Text | **Nancy Hatch Dupree**
Översättning | **Charlotte Hjukström**

Problemet beror inte på bristande kunskaper om sjukdomsmönster, miljöfrågor eller sociala och kulturella beteenden som är skadliga för hälsan. Orsakerna bakom de utbredda sjukdomarna på landsbygden har utretts grundligt i över femtio år. Med hjälp av Världshälsoorganisationens globala satsningar har landsbygden dessutom fått ta del av en rad kampanjer för utrotning av olika sjukdomar, och det arbetet har gett mängder av värdefull praktisk information.

Den första attacken sattes in 1949, mot malaria, en sjukdom som idag drabbar omkring en miljon människor, framför allt barn, i de sumpiga områden där man odlar ris. Resultaten var till en början goda, men 1956 byggdes bevattningssystemen ut, vilket ökade antalet myggor och därmed antalet smittade. När utvecklingsarbetet är dåligt samordnat kan olika åtgärder ofta motarbeta varandra. Efter statskuppen 1978, då hela byar tömdes för att invånarna flydde, lämnades bevattningskanalerna att förfalla och malarian ökade kraftigt. Efter 2002 har kampanjen fått en nystart. Bland annat har mer motiverade arbetslag skickats ut, och över tre miljoner myggnät impregnerade med myggmedel har distribuerats med hjälp av aggressiv

marknadsföring. Tack vare den utbyggda sjukvården får människorna snabbare diagnos och behandling. Situationen håller därför på att förbättras, men malaria är fortfarande ett stort hälsoproblem i landet.

Kampanjen för att utrota smittkoppor inleddes 1963. I början gick det trögt på grund av det otillräckliga vägnätet, bristen på transportmedel och för dålig tillsyn. Dessutom var det till en början svårt att hitta kvalificerad sjukvårdspersonal som var beredd att arbeta på landsbygden. Men kampanjen satte fart när man rekryterade och utbildade lokala vaccinatorer, som var stolta över sitt arbete. Bättre dokumentation och rapportering gav också oändligt mycket bättre resultat. 1972 hade 10,5 miljoner människor vaccinerats. Under 1973 sågs inga epidemier, och sedan dess har det bara förekommit sporadiska och lätthanterliga sjukdomsfall, oftast importerade från Pakistan via nomader.

Med detta framgångsrika exempel som ledstjärna inleddes en omfattande kampanj mot polio 1999. Ett nätverk på över 100 000 energiska sjukvårdare fick antalet poliofall att gå ner till endast fem under 2005. Deras arbete fick kraftigt understöd av medierna, så medvetenheten var hög och samarbetet gick lätt ute i byarna. I vissa områden gjorde oroligheter att det var svårt att nå ut till de 95 procent av barnen under fem år som måste vaccineras för att sjukdomen ska kunna utrotas, och under 2012 steg antalet konstaterade fall. En del föräldrar vägrade samarbeta sedan vissa motståndsgupper spridit rykten om att poliovaccineringen var en bluff med syftet att göra befolkningen steril. Striderna innebär att stora befolkningsgrupper ständigt är på flykt, och det återvänder hela tiden flyktingar från Pakistan. Nu är Afghanistan ett av endast tre länder i världen där polio fortfarande är spritt. De övriga är Pakistan och Nigeria.

Afghanistan har en av världens högsta förekomster av tuber-

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-Ingå bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/> Verket har publicerats i www.globalarkivet.se.

SOME RIGHTS RESERVED

Nycklarna till framgång är många, men uthållighet är en av de viktigaste. En annan nyckel är de nationella vaccinationsdagar som tusentals frivilliga vaccinatörer genomför flera gånger om året.

Nancy Hatch Dupree

kulos. Varje år upptäcks 40 000 fall, varav 66 procent är kvinnor och 10 procent barn. Eftersom tuberkulos smittar via luften sprids sjukdomen lätt, i synnerhet bland kvinnor som lever i avskilda, dåligt ventilerade miljöer tillsammans med småbarn. Kraftfulla kampanjer via olika medier för ut budskapet att tuberkulos kan botas, uppmuntrar vaccination av spädbarn före tre månaders ålder, beskriver orsaker och symptom, understryker behovet av tidig diagnos och lär ut att medicinen måste tas utan avbrott under hela behandlingstiden. 2011 hade dödsfallen i tuberkulos minskat med över 9 000, men sjukdomen har funnits ända sedan 4 000 år före vår tideräknings början och än så länge har inget land lyckats utrota den.

Den största framgången på hälsovårdens område är de sjunkande dödstalerna. Men svårigheten, för att inte säga omöjligheten, att få fram korrekta statistiska uppgifter gör att siffrorna varierar från källa till källa. I vilket fall som helst följer utvecklingen ett positivt mönster: en jämförelse mellan 2001 och 2013 visar att mödradödligheten har minskat från 1 600 dödsfall per 100 000 förlossningar till mindre än 500; barnadödligheten har minskat från 165 av 1 000 nyfödda till 77; och dödligheten bland barn under fem år har minskat från 257 av 1 000 till 97. Även en flyktig läsning av dokumentationen visar att det har gjorts monumentala satsningar på detta område av staten, hjälporganisationer och det internationella biståndssamfundet. Fokus har framför allt legat på utbildning av barnmorskor, information, vaccination, samordning och samarbete inom sjukvårdens förbättrade infrastruktur.

Nycklarna till framgång är många, men uthållighet är en av de viktigaste. En annan nyckel är de nationella vaccinationsdagar som tusentals frivilliga vaccinatörer genomför flera gånger om året. A-vitamin, som stärker immunsystemet och bygger upp mot-

ståndskraften, är synnerligen effektivt eftersom det exempelvis minskar de diarré sjukdomar, som är livsfarliga för barn, med så mycket som en tredjedel. Antalet vaccinerade ligger fortfarande under de önskvärda 80 procenten, men kampanjerna har gett många kunskaper som kommit till användning i de övergripande strategierna. Effekterna på människors attityder är ovärderliga, eftersom 85 procent av de sjukdomar som orsakar ohälsa och död går att förebygga. Numera vet familjerna mycket mer om goda hälsovanor än tidigare. Det är en grundläggande förändring som är nödvändig för landets utveckling.

I det afghanska hälsovårdsdepartementets strategiplan för åren 2011–2015 framgår det att departementet har för avsikt att inta en mer aktiv ledande roll. En rapport om sjukhusvården från 2005 fokuserar på att bygga ut och förbättra sjukhusen, men framhäver också att det ska gå snabbare att remittera patienter mellan olika nivåer inom sjukvården. Ett basprogram för sjukvården från 2003 beskriver en enhetlig standard för sjukvårdsutbudet och betraktas som en hörnsten för en effektiv hälsovård. Det är glädjande att se att dessa grundläggande strategidokument från hälsovårdsdepartementet inte bara talar om att leverera tjänster utan prioriterar relationerna till människorna. •

Nancy Hatch Dupree